

UYGULANABİLECEK
POLİTİKALAR VE
SENARYOLARI

BÖLÜM
6

BÖLÜM 6: UYGULANABİLECEK POLİTİKALAR VE SENARYOLARI

Daha önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, 21. yüzyılın eşliğinde Türkiye çok önemli fırsatlar kaçırmakta, ekonomisini 21. yüzyılın gereklerine hazırlayacağına, varlık satışları ve borçlanarak üretmeden tüketen, bir ithalat cenneti haline dönüşmektedir. Cari ödemeler açıkları milli gelirin yüzde 7,5'ine ulaşmıştır. IMF destekli ve güdümlü ekonomik programın Türkiye'nin yararına olmadığı açık seçik ortaya çıkmıştır.

Bundan önceki bölümde Türkiye için alternatif bir atılım programı önermiş bulunuyoruz. Önerdiğimiz bu program, Türkiye'yi 21. yüzyıldaki gelişmeleri izleyen bir ülke değil, bu gelişmeleri yönlendiren bir ülke yapmaya, 21. yüzyılın oyuncularından biri değil, mimarlarından biri yapmaya yönelik bir programdır. Tekrar, bir önceki bölümde açıkladığımız gibi, Türkiye bu atılımı yapabilecek bir ülkedir. Böyle bir atılım programıyla Türkiye, istikrarlı, yılda yüzde yedilik bir milli gelir artış temposu yakalayacak, milli gelirin daha adil bir gelir dağılımı sağlayacak ve Türk halkının refah düzeyi yükselecektir. Böyle bir programla Türkiye, uzun vadeli bir perspektif içinde 21. yüzyılın kendine sunduğu imkanlardan sonuna kadar yararlanacaktır. Türkiye, geniş katılımı hazırlanmış ulusal bir programla, kısa bir sürede rekabet gücünü arttıran, bir fason üretim ülkesi olmaktan çıkarak güçlü bir imaja ve uluslararası markalara sahip, hızla büyüyen dinamik bir ülke olacaktır.

Türkiye'nin hiç vakit kaybetmeden önceki bölümde ilkelerini açıkladığımız program doğrultusundaki bir programı uygulamaya koyması gerekmektedir. Türkiye'nin gerekli program değişikliklerini yapmaması çok pahalıya mal olmaktadır. Türkiye ekonomisinin karşı karşıya olduğu sorunların kökünde yatan "yüksek faiz düşük kur" sarmalının bir an önce kırılması gerekmektedir. Bugün, Türkiye'ye çok pahalıya mal olan sıcak paranın kaçmaması için faizler yüksek tutulmakta, ülkeye giren sıcak para ve dışarıya borçlanmalar TL'nin aşırı değerlenmeye devam etmesine neden olmaktadır. Bu nedenle de, dış ticaret açıkları ve cari açıklar hızla artmaktadır. Cari açıkların ulaştığı düzey ve borçlanmalar ekonomide riskleri ve kırılganlığı arttırmaktadır. Dış borçlar tehlikeli düzeylere ulaşmış ve hızla artmaktadır. Türkiye yetişmiş insangücüne dahi istihdam yaratmada güçlük çekmektedir.

Bir genelleme yapacak olursak, dövizin ucuzlaması ve TL'nin aşırı değerlenmesi, ithal mallarını ucuzlatarak Türkiye'yi bir ithal malı cenneti haline getirmekte; Türk işçisini döviz cinsinden pahalı hale getirdiği için de, üretimi yurt dışına kaydırmaktadır. Bu durum giderek aramalı üreten şirketleri tehdit ederken işsizlik sorununu çözümsüz hale getirmektedir.

Türkiye'nin uygulayacağı politikalarla kurların enflasyonun üzerinde artmasını sağlaması gerekmektedir. Kurların yükselmesi, yani dövizin giderek pahalılaşması, dış ticaret açıklarını, dolayısıyla cari işlem açıklarını kısacak, istihdam yaratmayı kolaylaştıracaktır. Ayrıca dövizin pahalılaşması, Türkiye'de olağan üstü kazanç sağlayan sıcak paranın kazançlarını da kısacaktır. Öbür taraftan, dövizin pahalılaşması döviz cinsinden borçlu olanları olumsuz etkileyecektir. Bugün, özel sektörün bazı firmalarının dış borçları çok yüksek düzeydedir. Görüldüğü gibi, bugün ekonominin sağlığa kavuşması için alınması gereken tedbirler, kurlar düşerken kazançlı çıkmak için yurt dışından borçlanan şirketleri olumsuz etkileyecektir. Bu nedenden, politikalar oluşturulurken bu şirketlerin de durumlarının göz önünde tutulması gerekmektedir.

Bu bölümde, uygulanabilecek ekonomi politikalarını, bu politikaların sonuçlarını bir model çerçevesinde inceleyeceğiz. Modelimiz bize farklı senaryolar altında alınabilecek sonuçları tahmin edecektir. Farklı senaryoların Türkiye ekonomisine etkileri farklı olacak ve bu senaryolardan farklı gruplar yararlanacak ve bedelini farklı gruplar ödeyecektir.

I. KULLANILAN MODEL

Önce şunu belirtmekte yarar görmekteyim. Uygulanabilecek politikalar oluşturulurken modellerden yararlanma gereği vardır. Modellerin de ülke gerçeklerine uygun olması ve parametrelerinin bilimsel tahminlere dayanması gerekir. Genel kanılara dayalı yargılara itibar etmemek gerekir. Yaygın başvuru, gerçeklerle pek bağdaşmayan kanılar vardır. Örneğin, "Enflasyonu düşürmek için milli gelir artış hızını düşürmek gerekir." gibi bir kanı yaygındır. Oysa Çin elde ettiği sonuçlarla bu kanının her şart altında geçerli olmadığını göstermiştir. Çin, 1994'lerde yüzde 45 dolaylarında olan enflasyonunu, yıllık yüzde 9 dolaylarında milli gelir artışı ve buna dayalı yatırım ve istihdam artışı ile 4-5 yıl içinde sıfırlamış, hatta deflasyona dönüştürmüştür. Biz burada, bazı program senaryoları altında alınabilecek sonuçları araştırırken, Türkiye verilerini kullanan, matematik ve istatistikten yararlanan basit bir model kullanacağız. Bu model sayesinde politika kararları ile alınması beklenen sonuçlar arasında ilişki kuraacağız.

Alternatif politikaların değerlendirilmesi için geliştirdiğimiz model bilgisayar ortamında geliştirilmiş bir liberal piyasa modelidir. Bilindiği gibi, liberal piyasa ekonomilerini fiyatlar yönlendirmektedir. Modelde dört piyasa ve bu dört piyasada oluşan ve ekonomiye yön veren fiyatlar kullanılmıştır. Modelde kullanılan fiyatlar, enflasyon (yurt içi mal ve hizmet fiyatlarının yıllık artışı), faizler, kurlar ve ücretlerdir. Model fiyatlar arasındaki denge ve paritelerden yararlanmakta ve fiyatların ithalat, ihracat ve istihdam üzerindeki etkilerini istatistik yöntemleriyle saptamaktadır. İstatistik tahminlerde kullanılan veriler 1998-2006

yıllarını kapsayan verilerdir. Yapılan istatistik çalışmasında elde edilen sonuçlar oldukça tatmin edicidir. ¹⁰⁶ Uygulanacak siyasetlerin, basit de olsa, bu tür matematiksel ve istatistik modellerle incelenmesinin, hiçbir temeli olmayan tahminlerden çok daha sağlıklı olduğuna inanmaktayız. Kullanacağımız modelden elde edilen sonuçlar belirli bir güven düzeyinde kullanılabilir sonuçlardır. Modelimizde kullandığımız istatistik tahminlerin güven düzeyleri yüzde 95'in üzerindedir.

Ancak bir noktayı vurgulamakta yarar görmekteyim. Burada kullanacağımız model kullanılabilir en iyi model olmayabilir. Modelin daha fazla geliştirilmesine ihtiyaç duyulabilir. Model kapsam, kullanılan tahmin fonksiyonları ve veri tabanı açılarından geliştirilebilir. Ancak, bu model kanımca oldukça güvenilir sonuçlar vermektedir.

II. İNCELENEN SENARYOLAR

Yukarıca kısaca söz ettiğimiz modelimiz her bir fiyat değişkeninin farklı değerleri için kullanılabilir bir modeldir. Biz burada iki temel senaryonun ve her birinin altında iki senaryonun sonuçlarını sunacağız. Bu senaryolarımız şunlardır:

- Mevcut IMF programının aynen devamı senaryosu: Bu kitapta, önceki bölümlerde incelendiği gibi mevcut IMF programı Türkiye'yi "yüksek faiz düşük kur" sarmalına sokmuş bir programdır. Bu program uygulanmaya devam edildiğinde giderek cari işlem açıkları arttığından, ekonomi kırılgan hale gelmekte ve programın bir krizle sonuçlanması ihtimali belirmekte veya artmaktadır. Bu nedenle bu temel senaryo da iki ayrı senaryo şeklinde incelenecektir. Bunlar:

- o Bir krizle karşılaşılması ve

- o Bir kriz yaşanması senaryolarıdır.

- Ekonomide reel dengelerin kurulması senaryosu: Ekonomide birikmiş olan en önemli çarpıklık TL'nin aşırı değerlenmiş olmasıdır. TL 2002 yılından bu yana değerlenmektedir. Bu senaryo da iki ayrı alt senaryo çerçevesinde incelenecektir. Bunlar:

- o TL değerinin dengeye getirilmesi ve

- o TL değerinin dengeye yönlendirilmesi senaryolarıdır.

¹⁰⁶ Yapılan çalışmalar sonucunda ithalat ve ihracatın, zaman içinde bir artma eğilimi gösterdiği ve TL'nin değerinden etkilendiğini göstermiştir. İthalat ve ihracat tahmin fonksiyonları oldukça güvenilir sonuçlardır. Tahmin fonksiyonlarının R kareleri sırasıyla 0,84 ve 0,82'dir. İstihdam tahmininde logaritmik fonksiyon kullanılmıştır. Bu fonksiyonun da R karesi 0,96'dır. Tüm parametrelerin t değerleri 2'nin üzerindedir.

A. Mevcut IMF Programının Devamı Senaryosu (IMF Senaryosu):

Mevcut IMF programının devamı senaryosu bugünkü uygulamalar ve eğilimler altında elde edilecek sonuçları verecek olan senaryodur. Ekonomi bir krizle karşı karşıya kalmadığı takdirde, bu senaryoda piyasalara yön verecek olan fiyatlarımız şunlar olacaktır:

- Enflasyon yüzde 10 dolaylarında tutulacaktır. Her ne kadar 2005 yılından bu yana enflasyonda yüzde 10 düzeyini aşma baskıları varsa da bu senaryoda enflasyonun 2006 yılında olduğu gibi yüzde 10 dolaylarında tutulabileceği varsayılmaktadır.
- Faizlerin yüzde 18 dolaylarında tutulacaktır. Türkiye sıcak parayı ürkütmemek için faizleri yüksek tutma eğilimindedir. Her ne kadar devlet kağıtları faizleri 2005 yılı Kasım ayında yüzde 13,9 dolaylarına düşmüşse de 2006 yılının Temmuz ayında tekrar yüzde 22,8 düzeyine yükselmiştir. Bu senaryoda 2007 yılında faizlerin yüzde 18 dolaylarında tutulacağı varsayılmaktadır.
- Ücret artışlarının yüzde 9 dolaylarında tutulacaktır. Ücretlerle ilgili varsayım yapmak kolay değildir. İşsizliğin yaygınlaştığı bir dönemde ücretlerin enflasyonun biraz altında kalacağı varsayılmaktadır.
- Döviz kurları yüzde 10,7 azalacaktır. 2007 yılı başında dolar kuru 1,42 YTL/\$ dolaylarında bulunmaktaydı. 2002 yılından bu yana olduğu gibi bu senaryo altında TL'nin aşırı değerlenmeye devam edeceği, dolar kurunun 1,3 YTL/\$ düzeylerine ineceği varsayılmaktadır.

Bu senaryo altında modelimiz çerçevesinde Türkiye ekonomisinin alacağı sonuçlar şöyle özetlenebilir:

Sıcak Para: Türkiye'ye gelen sıcak paranın kazancı döviz bazında yüzde 32,1 olacaktır. Dünya üzerinde faizlerin yüzde 4 dolaylarında dolaştığı günümüzde bu çok yüksek, soygun olarak adlandırılabilir bir kazançtır. Bu yüksek kazanç beklentileriyle Türkiye'ye 20,4 milyar dolar ilave sıcak para girişi olacak, 2007 başında Türkiye'de 64 milyar dolar dolaylarında olan sıcak para, yıl sonunda 84,4 milyar dolara yükselecektir. Sıcak paranın Türkiye ekonomisine muhtemel maliyeti 27,1 milyar dolar olacaktır.

Banka ve Şirketler: Banka ve şirketler yabancı para (döviz) üzerinden borçlandıklarında yüzde 6,6 kazanç sağlayacaklardır. Türkiye'de devlet yüzde 18 üzerinden borçlanırken, banka ve şirketler yurt dışından borçlandıklarında bu denli kazançlı çıkacaktır. Bu durum banka ve şirketleri dışarıdan riskli bir şekilde borçlanmaya devam edecektir. Satış gelirlerine oranla yüzde 40 dolaylarında açık pozisyonu olan şirketler satış gelirlerine oranla yüzde 9,3 pozisyon kazancı elde edeceklerdir. Bu çok önemli boyutta bir kazançtır.

Dış Ticaret: İthal mallarının fiyatları yüzde 17,2 azalacaktır. İthal mallarının ucuzlaması, ihracat mallarının pahalılaşması sonucunda ithalat 34,8 milyar dolar artarak, 172,2 milyar dolar dolaylarına yükselecektir. İhracat ise 19,2 milyar dolarlık bir artış kaydederek 104,4 milyar dolar düzeyine yükselecektir. Böylece dış ticaret açığı 67,7 milyar dolara yükselecek, muhtemelen, 2006 yılı sonunda 31,3 milyar dolar olan cari işlemler açığı 2007 sonunda 47 milyar dolara yükselecektir. Bu milli gelirin yüzde 10'unu aşan bir cari açığıdır.

İşçiler: İşçilerin TL üzerinden reel ücretleri yüzde 1 dolaylarında azalacak, fakat TL aşırı değerlendirildiği için ücretler döviz cinsinden yüzde 22 pahalılaşacaktır. Bu gelişmeler sonucu, 2006 yılı sonunda 4 milyon 407 bin kişi olan sanayi istihdamı 26 bin 773 kişi azalacaktır.

Bu senaryo altında ekonomi tahrip olmaya devam edecek fakat banka ve şirketler dışarıdan borçlandıkları takdirde çok karlı çıkacaktır. Ancak, bu senaryo sürdürülebilir bir senaryo değildir. Ekonomideki kırılma her an bir krize dönüşebilir. Şimdi de kriz senaryosunu inceleyelim.

B. Mevcut IMF Programının Devam Ederken Kriz Çıkması Senaryosu (Kriz Senaryosu):

Kriz senaryosu, Türkiye'nin önlemesi gereken senaryodur. Krizler Türkiye'ye çok pahalıya mal olmaktadır. Ancak, bir program değişikliği yapıp mevcut trendler değiştirilmezse, her geçen gün böyle bir senaryonun ortaya çıkma ihtimalini arttırmaktadır. Bilindiği gibi, krizler üzerinde çalışma yapan pek çok iktisatçı, ülkelerin cari açıklarının milli gelire oranı yüzde 5'i aştığında kriz riskinin doğduğuna inanmaktadır. Türkiye'nin 2006 yılı sonunda 31.3 milyar dolara ulaşan cari açığı milli gelirin yüzde 7,5'i dolaylarındadır. Esasında, TL'nin aşırı değerli olduğu hesaba katıldığında bu oran yüzde 10'lara ulaşmaktadır. 1994 ve 2001 krizleri deneyimlerimiz çerçevesinde, arzu edilmeyen böyle bir kriz çıkması durumunda piyasalara yön verecek olan fiyatlarımız şunlar olacaktır:

- Enflasyon yüzde 15 dolaylarına yükselecektir. Bu beklenti iyimser bir beklentidir. Bir kriz durumunda kurların ve faizlerin hızla artması zaten yukarı doğru baskı altında bulunan enflasyonu hiç değilse yüzde 15 dolaylarına yükseltecektir.
- Faizler yüzde 22 dolaylarına yükselecektir. Kriz çıkması durumunda faizler ilk anda aşırı bir artma gösterip zaman içinde yatışmaktadır. Ancak gene de yüzde 15 enflasyon tahmini altında faizlerin yüzde 22 dolaylarına yükselmesi varsayımı başarılı bir kriz yönetimi gerektiren bir varsayımdır.
- Ücret artışlarının yüzde 5 dolaylarına gerileyecektir. 1994 ve 2001 krizlerinde ücret artışları enflasyonun epey gerisinde kalmıştır. Modelimiz milli gelir artışlarını tahmin etmemektedir. Ancak, bilindiği gibi kriz yaşandığı takdirde mil-

li gelirin düşme olasılığı çok yüksektir. Böyle bir durumda ücretlerin enflasyonun altında kalmasını beklemek doğal kabul edilmelidir.

• Döviz kurları yüzde 40,7 artacak. 1994 ve 2001 krizlerinde olduğu gibi, cari açıkların artması sonucu doğan bir kriz kurların hızla yükselmesiyle başlamaktadır. Yükseliş zaman içinde durulmakla beraber, bu yükseliş, TL'nin değerini denge değerinin altına indirecek bir yükseliş olmaktadır. DPT'nin hesapladığı, 1987 yılında 100 kabul edilen TL değeri 2006 yılı sonunda 179,8 düzeyine yükselmiştir. Bu dönemde TL'nin gerçek değerinde de artış trendi yaşanmıştır. 2007 yılında TL'nin denge değeri 161 olarak kabul edilebilir. Döviz kurlarının yüzde 40,7 artmasıyla TL değeri denge değerinin altına, 147 dolaylarına gerileyecektir. Kriz ortamlarında bu geçerli kabul edilebilecek bir varsayımdır.

Bu senaryo altında modelimiz çerçevesinde Türkiye ekonomisinin alacağı sonuçlar şöyle özetlenebilir:

Sıcak Para: Türkiye'ye gelen sıcak paranın kaybı döviz bazında yüzde 13,3 olacaktır. Dövizin kendi ülkesinde de yüzde 2 dolaylarında enflasyon olduğunu varsayarsak bu yüzde 15 dolaylarında bir reel kayıptır. Bu kayıplar nedeniyle 13,2 milyar dolar dolaylarında bir sıcak para çıkışı olacak ve 2006 sonunda Türkiye'de 64 milyar dolar dolaylarında olan sıcak para miktarı, 50,8 milyar dolara gerileyecektir. Bu gelişmeler sonucu sıcak paranın toplam kaybı 6,8 milyar dolar dolaylarında olacaktır. Yaşanan krizlerde bu kayıp makul düzeylerde bir kayıptır. Sıcak para kalkınmakta olan piyasalara geldiğinde bu riski kabullenmekte ve çok yüksek kazançlar elde etmektedir. Bu sözünü ettiğimiz kayıp kazançlardan kaybedilen bir kayıptır. Türkiye açısından baktığımızda ise sıcak paranın bu kaybı, Türkiye'ye sıcak paranın maliyetinin azalmasından kaynaklanan bir kazançtır. Ancak, şunu da ifade etmek yerinde olacaktır. Yaşanan krizlerden sıcak para da dersler almıştır. Söz konusu kayıplara uğramamak için sıcak para kriz doğurabilecek bir "sürü hareketinden" kaçınmaktadır. Bu da kriz ihtimalini azaltan bir durumdur.

Banka ve Şirketler: Banka ve şirketler yabancı para (döviz) üzerinden borçlanmalarının nominal maliyeti yüzde 47,1, enflasyondan arındırılmış maliyeti ise yüzde 27,9 dolaylarında olacaktır. Satış gelirlerine oranla yüzde 40 dolaylarında açık pozisyonu olan şirketler satış gelirlerine oranla yüzde 7,3 pozisyon kaybına uğrayacaklardır. Bir kriz durumunda döviz pozisyonu açık olan banka ve şirketlerin ayakta kalması çok zordur. Döviz borçları uzun vadeli olan şirketler üzerindeki tahribat çok büyük olmayabilir. Ancak son dönemlerde şirketlerin kısa vadeli döviz borçları hızla artış gösterdiğinden bu durum rahatlatıcı bir durum değildir.

Dış Ticaret: İthal mallarının fiyatları yüzde 24,8 artış olacaktır. İthal mallarının pahalılaşması sonucunda ithalat 23,2 milyar dolar azalarak, 114,1 milyar do-

lar dolaylarına gerileyecektir. İhracat ise 12,0 milyar dolarlık bir azalış kaydederek 73,3 milyar dolar düzeyine gerileyecektir. Böylece dış ticaret açığı 40,8 milyar dolara gerileyecek, muhtemelen, 2006 yılı sonunda 31,3 milyar dolar olan cari işlemler açığı 2007 sonunda 20,1 milyar dolar olacaktır. Türkiye'nin bundan önce yaşadığı krizlerde, kriz yıllarında cari ödemeler dengesi fazla vermişti. Modelimiz, son gelişmeler çerçevesinde ve varsaydığımız çapta bir kriz altında, cari ödemeler açığının daralacağını ancak yine de oldukça yüksek düzeylerde kalacağını tahmin etmektedir.

İşçiler: Varsayımlarımız altında, işçilerin TL üzerinden reel ücretleri yüzde 8,7 dolaylarında, döviz cinsinden ise yüzde 25.4 dolaylarında azalacaktır. Yani, kurların artmasıyla döviz cinsinden işçilerin ücretleri ucuzlayacaktır. 2006 yılı sonunda 4 milyon 407 bin kişi olan sanayi istihdamı 320 bin 794 kişi artacaktır. Muhtemelen bu artış, ithal aramalı yerine yerli aramalı kullanımından ve üretimin Türkiye'ye kaymasından kaynaklanacaktır.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin bir kriz yaşaması döviz pozisyonu açık olan banka ve şirketlerin ve ülkeye gelen sıcak paranın büyük kayıplara uğramasıyla sonuçlanacaktır. Gerçi, kriz ekonominin kendini düzeltme çabası olarak da görülebilir. Fakat, kriz sarkaç misali, aşırı bir reaksiyonla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle de kriz, bazı olumlu gelişmeler yanında ciddi boyutlarda olumsuzluklar yaratmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin kriz önleyici tedbirleri almada gecikmemesi gerekmektedir. Özellikle şirketlerin bu yöndeki tedbirleri kuvvetle desteklemesi gerekir. Şimdi de kriz önleyici senaryolarımızı sunacağız.

C. TL Değerinin “Denge” Değerine Getirilmesi senaryosu: (Denge Senaryosu):

Bu senaryoya “yüksek faiz düşük kur” sarmalının kırılması senaryosu da denebilir. Türkiye ekonomisinin en önemli sorunu, dış kaynağa dayalı istikrar paketi uygulaması sonucu ülkenin sıcak paraya teslim olması ve TL'nin aşırı değerlenmesidir. Bu senaryo enflasyon, faiz ve kur hedeflemesi senaryosudur. Hedeflenecek ve piyasalara yön verecek fiyatlar şunlar olacaktır:

- Enflasyon yüzde 10 dolaylarında tutulacaktır. Yukarıda birinci senaryomuzda da enflasyon hedefimizi yüzde 10 olarak almıştık. Ancak bu senaryo altında yüzde 10 enflasyon hedefinin tutturulması daha güçlü politikalar gerektirir. Çünkü bu senaryo altında döviz kurları önemli boyutlarda artacaktır. Uygulama sırasında artan ithal mal fiyatlarının Türkiye'de üretilen mal fiyatlarına referans olarak alınmaması sağlanmalı, yerli mallara, ithal mallara karşı fiyat avantajı kazandırılması gerekir.

- Faizler yüzde 15 dolaylarında tutulacaktır. Türkiye sıcak parayı ürkütmemek için faizleri yüksek tutma eğilimindedir. Ancak faizler bünyelerinde risk primi de taşırlar. Bu senaryo altında ekonominin riskleri önemli oranlarda azalacağını

dan faizlerin düşürülebilmesi gerekir. Ayrıca, bu senaryo altında sıcak paranın bir kısmının yurt dışına çıkacağı da hesaba katılmalıdır.

- Ücret artışlarının yüzde 10 dolaylarında tutulacaktır. Bu senaryo altında ücretler enflasyon kadar artacak, bir reel ücret kaybı olmayacaktır. Ancak döviz kurları enflasyondan hızlı artacağından, döviz cinsinden işçilik ucuzlayacaktır.
- Döviz kurları yüzde 22,9 artacaktır. Döviz kurlarındaki bu artış TL'nin değerini "denge" değeri olarak kabul edilebilecek 161'e indirecektir. Dolar cinsinden bakacak olursak bu senaryo altında dolar kuru 1,79 YTL/\$ olacaktır. Bu senaryonun esas hedefi TL'yi denge değerine ulaştırmaktır. TL'nin denge değerine ulaşmasını sağlayacak politikalar çok önemlidir. Politikalar, Türkiye'nin borçlanan değil, borç ödeyen bir ülke haline getirilmesi için düzenlenecektir. Hem şirketlerin hem de devletin dış borçlarını azaltmak için dövize talep yaratmaları gerekmektedir.

Bu senaryo altında modelimiz çerçevesinde Türkiye ekonomisinin alacağı sonuçlar şöyle özetlenebilir:

Sıcak Para: Türkiye'ye gelen sıcak paranın kaybı döviz bazında yüzde 6,4 olacaktır. Dövizin kendi ülkesinde de yüzde 2 dolaylarında enflasyon olduğunu varsayarsak bu yüzde 8,3 dolaylarında bir reel kayıptır. Bu kayıplar nedeniyle 8,1 milyar dolar dolaylarında bir sıcak para çıkışı olacak ve 2006 sonunda Türkiye'de 64 milyar dolar dolaylarında olan sıcak para miktarı, 55,9 milyar dolara gerileyecektir. Bu gelişmeler sonucu sıcak paranın toplam kaybı 3,6 milyar dolar dolaylarında olacaktır. Bu senaryonun en riskli yanı bu kayıplar nedeniyle daha fazla sıcak para çıkışı olmasıdır. Bu görüldüğü kadar önemli bir risk olmayabilir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Kaçmak kriz senaryosuna kayış doğurabileceğinden sıcak para böyle bir hareketten kaçınacaktır. Öbür yandan cari açıklardaki azalma da nedeniyle daha fazla sıcak para kaçışları ekonomiyi sarsmayacaktır

Banka ve Şirketler: Banka ve şirketler yabancı para (döviz) üzerinden borçlanmalarının nominal maliyeti yüzde 28,5, enflasyondan arındırılmış maliyeti ise yüzde 16,8 dolaylarında olacaktır. Satış gelirlerine oranla yüzde 40 dolaylarında açık pozisyonu olan şirketler satış gelirlerine oranla yüzde 4,2 pozisyon kaybına uğrayacaklardır. Bu denli pozisyon kayıpları bir kısım şirketlerimizi zor duruma sokabilir, bazı şirketlerin el değiştirmesine neden olabilir.

Dış Ticaret: İthal mallarının fiyatları yüzde 14,0 artış olacaktır. İthal mallarının pahalılaşması sonucunda ithalat 12,3 milyar dolar azalarak, 125,0 milyar dolar dolaylarına gerileyecektir. İhracat ise 6,1 milyar dolarlık bir azalış kaydederek 73,3 milyar dolar düzeyine gerileyecektir. Böylece dış ticaret açığı 45,8 milyar dolara gerileyecek, muhtemelen, 2006 yılı sonunda 31,3 milyar dolar olan

cari işlemler açığı 2007 sonunda 25,1 milyar dolar olacaktır. Bu senaryo altında TL'nin denge değerine gerilemesine rağmen ihracatın artmamasının nedeni, ihracatın ithal bağımlı hale gelmiş olmasıdır. Ancak ihracattaki gerileme, ithalattaki gerilemenin yarısı mertebelerinde kalacaktır.

İşçiler: Varsayımlarımız altında, işçilerin TL üzerinden reel ücretleri değişmeyecek, ancak, döviz cinsinden ücretler yüzde 10,5 dolaylarında azalacaktır. Bu nedenlerden, 2006 yılı sonunda 4 milyon 407 bin kişi olan sanayi istihdamı 12 bin 739 kişi artacaktır. Muhtemelen bu artış, ithal aramalı yerine yerli aramalı kullanımından ve üretimin Türkiye'ye kaymasından kaynaklanacaktır.

Görüldüğü gibi, bu senaryo altında TL değeri denge değerine kavuşacağından ekonomide önemli düzelmeler olmaktadır. Bu düzelmeler sonunda ekonomi ilerideki yıllarda esas potansiyelini devreye koyabilecek, düzelmelerin etkileri ilerideki yıllarda kar topu şeklinde yaşanacaktır. Ancak, ekonomi düzelerken mikro bazda, daha önce riske girip döviz pozisyonunu açan şirketler oldukça zor durumlarda kalacaktır. Bu nedenle de TL değerinin bir aşamada dengeye kavuşturulması yerine, dengeye yönlendirilmesi arzu edilebilir. Bu dengeye yönelik de ilerideki yıl dengeye ulaşmayı kolaylaştırabilir. Şimdi de, son senaryo olarak bu senaryoyu incelemeye geçiyoruz.

D. TL Değerinin “Denge” Değerine Yönlendirilmesi Senaryosu: (Yönlendirme Senaryosu):

Bu senaryonun denge senaryosundan farkı TL'yi denge değerine bir hamlede ulaştırmamasıdır. Senaryo, TL değerini denge değerine getirme yerine, şirketler üzerindeki olumsuz etkiyi azaltacak, zamana yayacak, bu ara şirketlere gerekli tedbirleri alma imkanı sağlayacak bir senaryodur. Bu senaryo, “yüksek faiz düşük kur” sarmalını kırmayı amaçlayan, tartışılması gereken, bazı hedefleri değiştirilebilecek bir senaryodur. Burada senaryoyu bizim hedeflerimiz altında inceleyeceğiz. Hedeflenecek ve piyasalara yön verecek fiyatlar şunlar olacaktır:

- Bir önceki denge senaryosunda olduğu gibi enflasyon yüzde 10 dolaylarında tutulacaktır.
- Bir önceki denge senaryosunda olduğu gibi faizlerin yüzde 15 dolaylarında tutulması hedeflenmektedir.
- Bir önceki denge senaryosunda olduğu gibi ücret artışlarının yüzde 10 dolaylarında tutulması hedeflenmektedir.
- Bu senaryonun bir önceki senaryodan farkı döviz kurlarının yüzde 13,9 artacak olmasıdır. Dolar açısından bakacak olursak, bu senaryo altında dolar kuru 1,66 YTL/\$ düzeyine yükselecektir. Döviz kurlarının kısıtlı artması TL'nin “denge” değerine yöneltecek fakat ulaştırmayacaktır. Fakat, bu senaryonun şir-

ketlere maliyeti daha düşük olacaktır. Şirketler de alacakları tedbirlerle kurların dengeye yönelmesine katkıda bulunabilecektir.

Bu senaryo altında modelimiz çerçevesinde Türkiye ekonomisinin alacağı sonuçlar şöyle özetlenebilir:

Sıcak Para: Türkiye'ye gelen sıcak paranın kazancı döviz bazında yüzde 1,0 olacaktır. Dövizin kendi ülkesinde de yüzde 2 dolaylarında enflasyon olduğunu varsayarsak bu yüzde 1,0 dolaylarında bir reel kayıptır. Bu kaybın düşük olması nedeniyle 2,6 milyar dolar dolaylarında bir sıcak para çıkışı olacak ve 2006 sonunda Türkiye'de 64 milyar dolar dolaylarında olan sıcak para miktarı, 61,4 milyar dolara gerileyecektir. Bu gelişmeler sonucu sıcak paranın toplam kazancı 0,6 milyar dolar dolaylarında olacaktır. Bu Türkiye için 0,6 milyar dolar sıcak para maliyeti anlamına gelmektedir.

Banka ve Şirketler: Banka ve şirketler yabancı para (döviz) üzerinden borçlanmalarının nominal maliyeti yüzde 19,1, enflasyondan arındırılmış maliyeti ise yüzde 8,3 dolaylarında olacaktır. Bu maliyetler taşınabilir yüklerdir. Satış gelirlerine oranla yüzde 40 dolaylarında açık pozisyonu olan şirketler satış gelirlerine oranla yüzde 1,4 pozisyon kaybına uğrayacaklardır. Bu denli pozisyon kayıpları da şirketlerimizin kaldırabileceği kayıplardır.

Dış Ticaret: İthal mallarının fiyatları yüzde 5,6 artış olacaktır. İthal mallarının pahalılaşması sonucunda ithalat 2,4 milyar dolar azalarak, 134,9 milyar dolar dolaylarına gerileyecektir. İhracat ise 0,8 milyar dolarlık bir azalış kaydederek 84,4 milyar dolar düzeyine gerileyecektir. Böylece dış ticaret açığı 50,4 milyar dolara gerileyecek, muhtemelen, 2006 yılı sonunda 31,3 milyar dolar olan cari işlemler açığı 2007 sonunda 29,7 milyar dolar olacaktır.

İşçiler: Varsayımlarımız altında, işçilerin TL üzerinden reel ücretleri değişmeyecek, ancak, döviz cinsinden ücretler yüzde 3,4 dolaylarında azalacaktır. Bu nedenlerden, 2006 yılı sonunda 4 milyon 407 bin kişi olan sanayi istihdamı 4 bin 156 kişi artacaktır.

Görüldüğü gibi, bu senaryo altında TL “yüksek faiz düşük kur” döngüsü ters çevrilmekte fakat yeterli kabul edilebilecek düzeltilmeler elde edilememektedir. Anca, bu senaryonun iyi tarafı iyi yöne yönelen gelişmelerin ileride meyvelerini verecek olması beklentisidir.

III. ÖZET VE DEĞERLENDİRME

Burada incelediğimiz dört senaryo bizim seçtiğimiz dört senaryodur. Kullandığımız model ve senaryolar geliştirilebilir. Bir önceki bölümde önerdiğimiz program ilkelerinde söz ettiğimiz gibi, senaryoların nimet ve külfetinin adil dağılımının gerektirdiği düzeltmeler yapılabilir. Bu açıdan bakıldığında önerilerimiz

kesin öneriler değil örnek önerilerdir. Ancak, bu incelediğimiz örnek öneriler Türkiye gerçekleri altında ¹⁰⁷ bazı sonuçlara varmamızı da mümkün kılmaktadır. Bu sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

- Türkiye ekonomisi mevcut IMF destekli ve denetimli programla kendisini 21. yüzyıla hazırlayamaz. IMF destekli ve denetimli programın Türkiye ekonomisine maliyeti çok yüksektir. Program aynı şekilde uygulandığında Türkiye'nin kriz riski daha da artacaktır. Doğabilecek kriz, bugün uygulanmakta olan programdan yarar sağlayanları da çok zor durumlara sokacaktır.
- Türkiye hem uygulamakta olduğu programların maliyetini azaltmak, hem de doğabilecek bir krizi önlemek için gerekli tedbirleri almak zorundadır.
- Alınması gereken tedbirlerin başında aşırı ucuzlamış olan dövizin pahalılaştırılması gelmektedir. Aşırı ucuzlamış döviz Türkiye'yi üretmeden, ailenin gümüşünü satarak, borçlanarak tüketen bir ülke haline sokmuştur.
- Türkiye iyi bir enflasyon, faiz, ücret ve kur hedeflemesiyle “yüksek faiz düşük kur” sarmalını kırarak ekonomisini sürdürülebilir bir atılım içine sokabilir. Yukarıda incelediğimiz senaryolar bunu göstermektedir.

¹⁰⁷ Kullandığımız model istatistik yöntemleriyle 1988-2006 yıllarını kapsayan bir veri tabanından elde edilmiş parametreleri kullanmaktadır.

